

«Parsifal» – kerget pole

ESIETENDUS

Euroopa kultuuripealinna Tallinn 2011 ja Nargenfestivali raames

Richard Wagneri ooper «Parsifal»

- 25., 26., 27. ja 28. augustil kl 18 Noblessneri valukojas
- Muusikaline juht ja dirigent Arvo Volmer
- Dirigent Risto Joost
- Lavastaja Nicola Raab (Saksamaa)
- Kaaslavastaja ja lavavõitluskoreograaf Ran Arthur Braun (Iisrael)
- Kunstnik Robert Innes Hopkins (UK)
- Valguskunstnik David Cunningham (Šotimaa)
- Osades: Parsifal – Richard Decker (USA) / Roman Sadnik (Austria), Gurnemanz – Manfred Hemm (Saksamaa) / Richard Wiegold (UK), Kundry – Irmgard Vilsmaier (Saksamaa) / Magdalena Anna Hofmann (Austria), Amfortas – Eike Wilm Schulte (Saksamaa) / Rauno Elp, Klingsor – Martin Winkler (Austria), Titurel – Koit Soasepp (Soome Rahvusoooper) / Priit Volmer jt

Maailma esietendus 26. juulil 1882 Bayreuthi Festspielhausis.

RIINA LUIK

kultuur@postimees.ee

Lavastaja Nicola Raab ei luba viis tundi kestval megaetendusel mõnusat äraolemist, vaid tahab panna publiku sügavalt elu üle järele mõtlema, tajuma seoseid meie tegude ja nende tagajärgede vahel.

Miks just «Parsifal» – siin ja praegu?

Minu jaoks polnud «Parsifal» mitte isiklik ega ka mitte kui lavastaja valik, vaid rahvusoooper Estonia ja kultuuripealinn Tallinn 2011 toimikonna tehtud austav ettepanek see ooper, nagu te ütlesite, «siin ja praegu» lavale tuua. Niipalju kui ma tean, sündis mõte Wagneri «Parsifal» Eestis esmakordselt lavale tuua rahvusoooperi peadirigendi Arvo Volmeri ja teatri direktori Aivar Mäe peades.

Lavastaja Nicola Raab tahab Wagneri abiga publiku mõtlema panna, kui o

Võtsite selle pakkumise vastu

Game postituse «Parsifali»

leste oma fantaasial rühalt len

(Saksamaa) / Magdalena Anna Hofmann (Austria), Amfortas – Eike Wilm Schulte (Saksamaa) / Rauno Elp, Klingsor – Martin Winkler (Austria), Titurel – Koit Soasepp (Soome Rahvusoper) / Priit Volmer jt

Maailma esietendus 26. juulil 1882 Bayreuthi Festspielhausis.

RIINA LUIK

kultuur@postimees.ee

Lavastaja Nicola Raab ei luba viis tundi kestval megaetendusel mõnusat äraolemist, vaid tahab panna publiku sügavalt elu üle järele mõtlema, tajuma seoseid meie tegude ja nende tagajärgede vahel.

Miks just «Parsifal» – siin ja praegu?

Minu jaoks polnud «Parsifal» mitte isiklik ega ka mitte kui lavastaja valik, vaid rahvusoper Estonia ja kultuuripealinn Tallinn 2011 toimkonna tehtud austav ettepanek see ooper, nagu te ütlesite, «siin ja praegu» lavale tuua. Niipalju kui ma tean, sündis mõte Wagneri «Parsifal» Eestis esmakordselt lavale tuua rahvusoperi peadirigendi Arvo Volmeri ja teatri direktori Aivar Mäe peades.

Võtsite selle pakkumise vastu ilmselt suure huvi ja põnevusega, sest varem pole te Wagnerit lavastanud.

Võtsin selle ettepaneku vastu suure rõõmuga, sest eriti kui oled n-ö noor lavastaja, ei lange selline võimalus sulle just iga päev. «Parsifal» pole eriline mitte ainult mulle kui lavastajale – kuna see on tõesti minu jaoks esmakordne võimalus Wagneri ooper lavale tuua –, vaid eriline ka eesti publikule, kes seda nüüd esimest korda näeb.

Samas peetakse «Parsifali» üheks maailma ooperiliteratuuri keerukaimaks teoseks.

See on tõsi, kuid see on ka väga huvitav teos! Ja mitte ainult keerukas teos – «Parsifali» on ette heidetud sedagi, et see on liiga pikk (kestab viis tundi). Kuid see peabki pikk olema, sest mõelgem, millest kõigest seal räägitakse. Minu kui «noore lavastaja» staatusel ja varasema Wagneri-kogemuse puudumisel on ka hea külg – olen vaba stampidest, saan

lasta oma fantaasial vabalt lennata ja teostada oma nägemuse. Ma olen vaba sellest välisest survest ja intellektuaalsest taagast, mis paratamatult Wagneriga kaasneb eelkõige seepärast, et lavastan «Parsifali» Tallinnas, mitte Bayreuthis. Teisalt eks püüta mind (eks ikka kõige paremate soovidega) ka siin aidata ja õpetada «kuidas oleks õigem» ning muretsetakse, kas ma olen ikka lugenud ka seda või toda. Muidugi olen ma põhjalikult tutvunud nii Wag-

Lavastaja Nicola Raab tahab Wagneri abiga publiku mõtlema panna, kui o

OOPERI TAUST

«Parsifal» on Richard Wagneri (1813–1883) viimane ooper ja üks ooperiliteratuuri keerukamaid teoseid, mis on tõsine proovikivi nii solistidele, orkestrile kui koorile.

«Parsifal» on erakordselt väljendusjõuline ja ammendamatu avastamisrõõmu pakkuv teos ning ainus ooper, mis on kirjutatud Wagneri ooperiteatri Bayreuth Festspielhausi erilist akustikat ja võimalusi silmas pidades. Seepärast nimetas helilooja ooperit *Bühnenweihfestspiel* ehk «lavamüsteerium». See lavateos on täiuslikem kõigest tema püüdlustest ühendada keskaja mütolooget ja kaasaegset muusikat.

Wagner laenab motiive keskaegsest Graali legendist, Wolfram von Eschenbachi eeposest «Parzival»,

Chrétien de Troyes' «Percevalist», piiblist, Schopenhaueri filosoofiast ja budismist. Sellest sünteesist sünnib uus vaatenurk käsitletavatele teemadele, mille aluseks on teksti ja muusika pikaajaline küpsemine – ooperi sünnihetke on ette valmistanud Wagneri varasemad ooperid, eriti «Tristan ja Isolde».

Ooperi muusikaline keel on julge, nüüdisaegne ja enneolematult värvikas. Wagner rõhutas ooperi erilisust teiste lavateoste kõrval, keelates kolmekümneks aastaks ooperi lavastamise väljaspool Bayreuthi ooperimaja, samuti aplodeerimise pärast esimest vaatust, toonitades nii muusikadraama tõsidust ja tseremoniaalsust. 1903. aastal võitis Metropolitan Opera kohu kaudu õiguse tuua ooper lavale Ameerikas.

siin midagi, mõtlemapanevat see-eest kuhjaga

me ei tea enam sageli, kus suunas minna, mis on see ÕIGE. Kuid see on inimloomuses, et vajame/otsime kedagi, kes meile õiget teed näitaks, nõu annaks, lootust jagaks ning väljapääsu ja lahendusi pakuks. Kuid me teeme vea, oodates, et keegi või miski väljastpoolt õigeid vastuseid jagaks. Sellest tulebki minu sõnum, mida ma Wagneri kaasabil paljude õhku visatud küsimustega öelda tahan – ma tahan, et publik mõtleks selle üle, kui ohtlikult must-valge võib olla vahel inimloomus, kui keeruliseks me oma maailma teha võime ja kui haprad me tegelikult selle kõrge keskel oleme.

Kuigi Wagneri sünnist möödub alles kahe aasta pärast zoo aastat, on tänavu ainuüksi «Parsifali» esietendusi toimunud üheksas riigis. Kas võib öelda, et Wagner on moes?

(Naerab.) Võib küll! Kui piirduda ainult Saksamaa näitega, siis viimane neist esietendustest leidis aset mais Würzburgis. Sel aastal toodi või tuuakse Saksamaal lavale kaheksa Wagneri ooperi uued lavaversioonid, neist kolm olid antud ooperiteatritele üldse esmakordsed lavastused. Lisagem siia juurde ka Weimari Wagneri nädalad ja kaks kuud vältav Bayreuthi festival (Richard Wagner-Festspiele), mis on ainult Wagneri teoste üles ehitatud. Tegemine on üsna aukartustäratava etenduste hulga.

Tänavusel Bayreuthi festivalil ettekantava «Parsifali» lavastus torkab silma äärmiselt julge kunstiliseks (Ulrike Schenk) ja

kult must-valge võib vahel olla inimloomus ning kui keeruliseks me oma maailma teha võime. Foto: Toomas Huik

neri eluloo kui tema ooperitega, sest teisiti poleks see mõeldavgi! Ja ega see pole nii, et korra loen ja sellega on minu jaoks kõik selge, ei! Ma loen üha uuesti ja uuesti ning iga kord avastan enda jaoks midagi uut.

Kas Wagner kui helilooja või «Parsifal» kui teos puudutab teid ka kuidagi isiklikult, mõtlen just teid kui inimest, naist, mitte kui lavastajat?

Ma ei saa öelda, et just see teos mind praegusel ajahetkel

väga isiklikult puudutaks – see räägib siiski teistest asjadest, mitte sellest, mis minus eneses praegu toimub. Mind kui inimest ja kui naist puudutavad enim Verdi ooperid. Kuid tihti on nii, et mida rohkem sa ühele või teisele teosele mõtled, sellega töötad, seda lähemale see sulle tuleb ja omasemaks saab. Ja ma leian igas heliloojas/teoses paratamatult midagi uut ja huvitavat, mis mind ka kui inimest puudutab. Iseasi, kui palju või kui sügavalt.

Seda enam on huvitav teada, millisena te Wagneri teoseid näete.

Wagneri ooperid on tohult mastaapsed, nendega tuleb suurt vaeva näha, need nõuavad tohutut tööd ega tule ei teji jaoks ega ka vaatajaile kergelt kätte. Need on ka põhjused, miks lavastajad n-ö kergekäeliselt Wagneri kallale ei kipu, tema vastu valitseb tõeline respekt. Ja eks igal lavastajal ole ka oma salanimelikiri, mida ta tahaks lavastada.

Ja teil on see samuti olemas?

Jah. Wagneri «Nürnbergi meisterlauljate» kõrval ootavad seal oma aega ka Verdi «Falstaff» ja Mozarti «Figaro pulm».

«Meisterlauljad» huvitab mind eelkõige seetõttu, et see on väga problemaatiline teos, mida on kurjasti ära kasutatud Saksamaa poliitilise ajaloo kujundamisel.

Teisalt on see väga inimlik teos ja ainus Wagneri koomilise ooper.

Mis on see sõnum, mida te «Parsifaliga» edasi anda tahate?

Wagner on helilooja, kes püüab lahendada väga keerukaid probleeme, nii inimeses kui ühiskonnas ning otsib neile läbi väga keerukate situatsioonide ja karakterite lahendusi, pääseteed, pääsemist. Kui vaatame enda ümber ringi ja mõtleme, mis maailmas toimub, siis vajame sedasama: lahendusi ja vastuseid. Protsessid ja muudatused meie ümber toimuvad aina kiiremas tempos ja

hulga.

Tänavusel Bayreuthi festivalil ettekantava «Parsifali» lavastus torkab silma äärmiselt julge kunstnikutöö (Heike Scheele) ja kostüümide (Gesine Völlm) poolest. Tallinnas lähete samuti tänapäevase versiooni peale välja. Miks just selline lähenemine?

Mul ei olnud mingit kavatsust teha modernset lavastust, seda enam, et minu jaoks ei ole see olnud kunagi eesmärk omaette – kui suudan sellist lähenemist põhjendada, siis on teine asi. Kuid antud juhul tingis selle valiku Noblessneri saal. Kuid see pole etteheide – on fantastiline teha midagi teatrisaalist väljaspool, ja olen tööstushoones lavastanud varemgi, nagu näiteks Viini Semper-Depoos.

Te mitte ainult ei lavasta Tallinnas esmakordselt, vaid töö teid teid siia üleüldse esimest korda. Mis mulje on teil Tallinnast jäänud?

Ma ei teadnud Tallinnast suurt midagi, peale selle muidugi, et tegu on väga ilusa linnaga. Olles siin vaid tööasjus, pean tunnistama, et ega ma palju ringi ei ole liikunud. Kuid mil iganes ma siin käinud olen, on ilm olnud alati suurepärane. Olen aga palju lugenud nii Eesti kui ka teie ajaloo kohta, ja see on väga muljetavaldav.

OOPERI SISU

Graaliordu ettekirjutuste järgi saavad Graali imettegevast jõust osa ainult mõttelt ja kehalt karsked. Klingsor, keda ordu vastu ei võetud, on ehitanud kättemaksuks oma võlulossi, mida ümbritsevas meeleliste naudingute aias jalutavad ringi kaudid neiu, et panna rüütli oma karskusevannet murdma.

Isegi Graali-rüütli kuningas Amfortas murrab vannet ja Klingsor röövib temalt püha oda, millega piinati ristilöödud Kristust. Klingsor lööb Amfortasele odaga haava, mis ei parane enne kui «kaastunde läbi teadja, puhas narr» tagastab talle oda.

Esimeses vaatuses näeb lihtsameelne noor-mehe Parsifal kuninga kannatusi. Teises vaatuses rändab ta Klingsori valdustesse, kus teda kutsuvad nimepidi ja suudleb emalikult kauneim naistest – Kundry. Suudlusega meenub Parsifalile tema päritolu ning saab selgeks ka Amfortase haava olemus. Parsifali haarab kaastunne kõige elava vastu ja ta suudab Kundry võrgutamisele vastu seista, hävitada Klingsori ning oda tagasi võita. Kolmandas vaatuses pöördub Parsifal tagasi Graali-rüütli juurde, et ravida Amfortase haava ning päästa ta kannatustest.

NICOLA RAAB

Nicola Raab (pildil) on rahvusvaheliselt tuntud noor lavastaja, kelle lennukas karjäär on viinud teda Viini ja Baieri Riigiooperitesse, Zürichi Ooperisse, Walesi Rahvusooperisse, Salzburgi ja Bregenzi festivalidele Austrias, Teatro Regiosse Torinos, La Fenice'i Veneetsias, Opera Northi Inglismaal jm. Samuti on ta teinud koostööd mitmete nimekate lavastajatega: Robert Carsen, Willy Decker, David Pountney, David Alden, Moshe Leiser jt. Tema lavastuste hulka kuuluvad Birtwistle'i «Io kirg» (2011, Viini Kammeroper), Rossini «Sevilla habemeajaja» (2011, Theater Regensburg), Massenet' «Thais» (2010, Göteborgi Ooper), Adamsi «A Flowering Tree» (2008) ja Berliozi «Béatrice ja Bénédict» (2007, mõlemad Chicago Ooperi-

teatris), Britteni «Owen Wingrave» (esmaettekannet Austrias, Viini Kammeroperis 2009. aastal), Vinci barokkooper «Artaserse» (2007, esimene lavastus pärast 1730. aasta maailmaesietendust), lühiooperite õhtu (2007, Dove'i «When She Died – Death of a Princess» ja Daviesi «Eight Songs for a Mad King») ja Conti ooper «Don Chisciotte» (2009, kõik Viinis), Žebeljani «Zora D» (2003, IOCN Amsterdam, Kammeroper Wien ja BEMUSi festival Belgradis), Šostakovitši «Moskva, Moskva» (2005, Viini Kammeroper), Žebeljani «Maratoni perekond» (Bregenzi festival Viinis, JDP Jugoslaavia Draamateater, 2008), Smetana «Suudlus» (2002, Opera Ireland), Martinů «Sõdur ja tantsija» (2000, Statni Opera Praha) jt.